

**PS 83/20 Notulen van de vergadering van Provinciale Staten van Noord-Brabant op 25 september 2020**

<b>Inhoudsopgave</b>	
<b>Index gesproken personen</b>	<b>3</b>
<b>Lijst van de leden van Provinciale Staten van Noord-Brabant</b>	<b>4</b>
<b>Opening van de vergadering / vaststellen agenda</b>	<b>7</b>
<b>Afscheid commissaris van de Koning prof. dr. W.B.H.J. van de Donk</b>	<b>8</b>

## **Index gesproken personen**

Berx, mw. dr. C.H.R., 8  
Cate, mw. mr. K.A.E. ten, 7  
Donk, prof. dr. W.B.H.J. van de, 20  
Heijmans, N.G.L., 14  
Maat, C.A. van der, 17  
Otters-Bruijnen, mw. mr. S.M., 9  
Plaatsvervangend voorzitter, 7, 8, 9, 11, 14, 16, 20, 26  
Verbeek, L., 12

## Lijst van de leden van Provinciale Staten van Noord-Brabant

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk, commissaris van de Koning/voorzitter PS  
mw. mr. K.A.E. ten Cate, griffier

Altundal MIB, N.	SP	Oss
Arts, mw. W.M.A.	SP	Eindhoven
Bekker, M.A. de	Forum voor Democratie	Bergen op Zoom
Berg, H.F. van den	PVV	Tilburg
Bergsma, R.	CDA	Woudrichem
Boon, M.C.H.	PVV	Bergen op Zoom
Bräuner, mw. G.E.A.	VVD	Veghel
Broek, H.W. van den	Lokaal Brabant	Reek
Brouwers, J.F.X.M.	50PLUS	Son en Breugel
Deryckere, M.N.R.C.	CDA	Udenhout
Diemen-Vereijken, mw. F.J.H.M. van	GroenLinks	Cuijk
Dijk, mw. E. van	PvdA	Eindhoven
Dirken, mw. A.M.W.	VVD	Hoeven
Duijs, F.B.G.	Forum voor Democratie	Maren-Kessel
Everling, M.J.	SP	Uden
Gremmen, R.J.	VVD	Berghem
Hattem, A.W.J.A. van	PVV	Vinkel
Heer, drs. ing. C. de	CDA	Eindhoven
Heijmans, N.G.L.	SP	's-Hertogenbosch
Hendriks, C.A.	CDA	Erp
Heusden-Wienen, mw. G.G.A.M. van	Forum voor Democratie	Lage Zwaluwe
Hoon, mw. A.J.M. de	CDA	Etten-Leur
Janssen, R.P.M.	VVD	Rosmalen
Kammen, mw. drs. P. van der	PVV	Tilburg
Karaaslan, T.	VVD	Nieuwkuijk
Kessel, mw. J.A.M. van	D66	Maarheeze
Kort MSc, M.V. de	PvdA	Vught
Linden, mw. J.J. van der	GroenLinks	Oss
Logister, E.H.P.	D66	Chaam
Ludwig, T.W.	GroenLinks	's-Hertogenbosch
Manders, drs. W.J.	VVD	Gemert
Meeren, C.J.R.F. van der	Forum voor Democratie	Bergen op Zoom
Meeuwis-van Langen, mw. H.E.M.	D66	Best
Meijer, A.A.	D66	Waalwijk
Oetelaar, J.C.M. van der	Forum voor Democratie	Schijndel
Otters-Bruijnen, mw. mr. S.M.	VVD	Vught
Panhuizen, A.V.	VVD	Tilburg
Philippart, M.J.A.	GroenLinks	Eindhoven
Roeles, S.G.	Forum voor Democratie	Sint-Michielsgestel
Rojackers, mw. H.I.	GroenLinks	's-Hertogenbosch
Rutjens, W.H.A.	Forum voor Democratie	's-Hertogenbosch
Scholder-Penders, mw. G.M.	VVD	Nuenen

Sjouw, mw. L.S.	D66	Geldrop
Smeulders, S.J.A.H.	PvdA	Helmond
Smolders, H.A.J.	Forum voor Democratie	Tilburg
Spooren, A.J.M.	50PLUS	Breugel
Stoop, drs. J.W.P.	CDA	Bergen op Zoom
Swinkels, H.A.J.M.	SP	Vught
Thijssen, J.G.M.	CDA	Beers
Ven-Vogels, mw. A.J.M. van de	CDA	Beek en Donk
Vlasveld, mw. A.I.	Partij voor de Dieren	Tilburg
Vreugdenhil, ing. H.J.	ChristenUnie-SGP	Nieuwendijk
Wel, ir. M.C. van der	Partij voor de Dieren	Rijsbergen
Wely, L.F.A.M. van	Forum voor Democratie	Oss
Zwart, mw. P.S.	VVD	Lage Zwaluwe

## **Vergadering van Provinciale Staten van Noord-Brabant**

**Vrijdag 25 september 2020**

### **Agenda**

**I. Opening van de vergadering / vaststellen agenda**

**Afscheid commissaris van de Koning prof. dr. W.B.H.J. van de Donk**

**II. Sluiting**

## Vergadering van Provinciale Staten van Noord-Brabant

**Vrijdag 25 september 2020**

M.V. de Kort MSc, plaatsvervangend voorzitter

mw. mr. K.A.E. ten Cate, griffier

Volgens de presentielijst zijn 48 leden aanwezig, te weten: Altundal, mw. Arts, De Bekker, Van den Berg, mw. Bräuner, Van den Broek, Brouwers, Deryckere, mw. Van Diemen-Vereijken, mw. Van Dijk, mw. Dirken, Duijs, Everling, Gremmen, Van Hattem, De Heer, Heijmans, mw. De Hoon, Janssen, mw. Van der Kammen, Karaaslan, mw. Van Kessel, De Kort, mw. Van der Linden, Logister, Ludwig, Manders, Van der Meeren, mw. Meeuwis-van Langen, Meijer, Van den Oetelaar, mw. Otters-Bruijnen, Panhuizen, Philippart, Roeles, mw. Roijackers, Rutjens, mw. Scholder-Penders, mw. Sjouw, Smeulders, Stoop, Swinkels, Thijssen, mw. Van de Ven-Vogels, mw. Vlasveld, Vreugdenhil, Van der Wel, Van Wely, mw. Zwart.

Afwezig: Boon, mw. Van Heusden-Wiemen, Spooren, Smolders, Bergsma, Hendriks.

Tevens aanwezig prof. dr. W.B.H.J. van de Donk, commissaris van de Koning.

### Opening van de vergadering / vaststellen agenda

*De plaatsvervangend voorzitter opent de vergadering om 13.36 uur.*

De **plaatsvervangend voorzitter**: Dames en heren. Ik open de vergadering, en die beginnen we traditioneel met het verzoek allen te gaan staan voor een moment van stilte.

*Er wordt een moment stilte in acht genomen.*

De **plaatsvervangend voorzitter**: Dank u wel.

Dan verzoek ik de griffier mededeling te doen van de binnengekomen berichten van verhindering.

De **griffier**: Ik heb bericht van verhindering van een klein aantal Statenleden, de heer Boon, mevrouw Van Heusden, de heer Spooren, de heer Smolders, de heer Bergsma en de heer Hendriks.

De **plaatsvervangend voorzitter**: Dank.

Ik heet u allen van harte welkom bij deze bijzondere vergadering van Provinciale Staten, waarin we afscheid nemen van onze huidige commissaris van de Koning, Wim van de Donk. Ik heet dan ook Wim en echtgenote Caroline, hun kinderen, Anne en Maud, schoonzoon David en mevrouw Evers van harte welkom, evenals alle overige familieleden en genodigden van de heer Van de Donk. Voorts een bijzonder welkom aan de oud-commissaris de heer Van Agt. Wat bijzonder fijn om u hier in ons midden te hebben vandaag. Ook een bijzonder welkom aan de heer Verbeek, de commissaris van Flevoland. Het is gebruikelijk dat bij het formele afscheid van Provinciale Staten van een commissaris van de Koning veel meer gasten aanwezig zijn dan vandaag het geval is, zoals voormalig Statenleden en gedeputeerden. Door het coronavirus en de daarmee samenhangende maatregelen is dat, zoals u allen zult begrijpen, helaas allemaal niet mogelijk. Wellicht, en dat hopen we zeer, volgen ze deze afscheidsbijeenkomst via de live stream. In dat geval ook van harte welkom. Ook Cathy Berx, gouverneur van de provincie Antwerpen, zou als gast vandaag aanwezig zijn en Wim hier toespreken. Helaas is ook dat vanwege de Covid 19-richtlijnen die momenteel gelden niet mogelijk,

maar gelukkig heeft zij haar toespraak op video opgenomen, zodat ze straks toch het woord tot onze vertrekkende commissaris kan richten.

Nou, dan het formele stukje. Ik stel de agenda aan de orde en tenzij ik andere signalen zie, stel ik vast dat eenieder daarmee kan instemmen.

Dan gaan we naar het stuk met de speeches voor Wim.

### **Afscheid commissaris van de Koning prof. dr. W.B.H.J. van de Donk**

De **plaatsvervangend voorzitter**: Als eerste zal Cathy Berx, gouverneur van de provincie Antwerpen, middels de zojuist aangekondigde videoboodschap het woord tot onze commissaris richten.

Mevrouw **Berx**: Dames en heren, waarde collega's, allerbeste Wim. Deze node afstandelijke manier van uitwuiwen, van vooral heel hartelijk danken en je heel veel succes toewensen, staat eigenlijk haaks op onze zeer fijne manier van samenwerken, grensoverschrijdend samenwerken, van de voorbije elf jaar. Toen je elf jaar geleden aan je zeer uitdagende, mooie mandaat begon, stonden de relaties tussen Vlaanderen en Nederland nog op scherp. Het was de tijd dat Nederlandse ambassadeurs geregeld op het matje werden geroepen om tekst en uitleg te komen geven bij het uitblijven van die voor de haven van Antwerpen o zo noodzakelijke verdieping van de Schelde. Vergaderingen verliepen wel eens in een gespannen sfeer, verslagen werden met vergrootglazen gelezen. En toen kwam jij. Met respect voor het gegeven woord, *pact sunt servanda*, ging je op zoek naar nieuwe, verbindende stippen aan de horizon. Je nam tijd, je nam heel veel tijd om alle havens in de delta, alle provinciegouverneurs, allen die ertoe deden, te bezoeken. Je luisterde, je stelde heel veel vragen en je verbaasde je erover dat wat de ene dacht dat de ander over iets dacht maar heel zelden overeenkwam met wat hij wérkelijk dacht. Ja, dat heb je als mensen vooral óver elkaar, maar niet mét elkaar praten. Je analyseerde, je deed voorstellen, creëerde vooral nieuwe gelegenheden om elkaar weer echt te ontmoeten en in vertrouwen met elkaar te denken, te spreken, samen te verbeelden, en ja: je hield vooral vol, hartelijk, wijs, maar nooit vrijblijvend. Met een ietwat Antwerpse tongval zei je wel eens: we zijn geen praatbarak. En steeds hield je ook het belangrijkste voor ogen: wat zijn nu de echte opgaven van de delta, waarom doen we het, wat is het echte doel, wat bindt ons, waar worden we samen echt beter van? Met altijd in het achterhoofd: en hoe kijken Europa, de Verenigde Staten van Amerika en in het bijzonder Azië naar ons? De waan van de dag voorbij, met zeer open blik, nieuwsgierig en geïnteresseerd, nieuw, anders, beter en breder blijven denken. Oog hebben voor nieuwe, onderbouwde inzichten, maar altijd wel voortbouwend op de fundamenten van weleer. Het meest urgente is immers de lange termijn, onze kinderen, onze kleinkinderen, de spreekwoordelijke stip aan de horizon, toch?, en dit alles gebed in warme menselijke relaties. En ja, daar hoort op tijd en stond een lekker glas, een heerlijke maaltijd en vooral ook een goed verzorgde tafelrede bij. Zo tilde je de Vlaams-Nederlandse samenwerking, en eigenlijk alles waar jij je schouders en je brede netwerken onder zette, op een hoger niveau.

Nu, soms waren de initiatieven die je nam om heel andere redenen memorabel. Ik denk dat niemand vergeten is dat je die eerste conferentie die Noord-Brabant organiseerde in het raam van de ietwat nieuwe Vlaams-Nederlandse Delta, organiseerde in een ijskoude kerk in Hoeven – alsof je de toen nog wat ijzige relaties vooral ook tastbaar wilde maken. Het was trouwens het jaar waarin Wouter De Geest en Eddy Bruyninckx, de directeur van BASF en van de haven van Antwerpen, met aandrang pleitten voor goede, nieuwe procedures en processen, om grensoverschrijdende infrastructuurprojecten sneller en beter te laten verlopen, om – het is met een eufemisme, of minstens een beetje een schuilnaam – de 3RX, beter bekend als de IJzeren Rijn, buis- en pijpleidingen sneller en beter gerealiseerd te krijgen. Welnu, en dat zal je plezieren, die studie is uitgerekend deze week afgerond en opgeleverd.

In 2011 werd de nieuwe Vlaams-Nederlandse Delta nieuwe stijl dan echt geboren. Op jouw initiatief gebeurde dat in de hoge aanwezigheid van de toen nog kroonprinsessen, inmiddels Hunne Koninklijke Hoogheden,



Koning Willem Alexander en Koning Filip. Ze lunchten met ons, samen ook met de captains of industry en met de havenbazen én Herman Van Rompuy, toenmalig president van de Europese Raad. Die leidde de conferentie op een uitstekende manier in. Het was een goede manier trouwens om onze Vlaams-Nederlandse Delta op het netvlies te krijgen, zowel van onze vorsten als van de Europese Unie. Op jouw initiatief ook maakten de universiteiten van Antwerpen en Rotterdam een Visie 2040, een baken van vooruitgang, met maatschappelijke relevantie, duurzaamheid en ja, de circulariteit van onze economie voorop. Je voerde geanimeerde discussies met toenmalig wethouder/schepen Marc Van Peel, ook havenbaas van de Antwerpse haven op dat ogenblik, over wat nu het meest wezenlijke perspectief is: is het dat van Google Earth – hoe kijken de wereld, hoe kijken de Verenigde Staten van Amerika, hoe kijkt Azië naar die Vlaams-Nederlandse Delta? – of toch vooral het Google Street-perspectief, de eigenheid, de specificiteit van elke haven? Welnu, die telt nog altijd en mag niet worden veronachtzaamd.

Maar ook je aandacht voor cultuur, kunst, geschiedenis blijven bij. Zo had je voor ieder een boekentip op maat. Bedankt trouwens voor de zeer goede tips. Ik heb ook genoten van onze gezamenlijke gesprekken, in het bijzonder met studenten, over Thorbecke, ooit nog hoogleraar in Gent, maar in 1830 – u weet wel – terug vertrokken naar Leiden, over bestuurlijke kwesties, in het bijzonder over de beide Baarles, de beide Baarles die onze provincies niet alleen binden, maar in het bijzonder ook innig met elkaar vervlechten. Vergaderingen over civiele veiligheid, over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit. En uiteraard ook het fantastische, unieke bezoek aan de Jheronymus Bosch-tentoonstelling. Verbeeldingskracht, maar ook innovatie avant la lettre. Ik heb ook genoten van jouw en Carolines liefde voor Frankrijk, voor de taal van Proust, voor de joie de vivre. Prettig is ook hoe graag jij schonk en schenkt. Zo koester ik Vissers Wandkaart van het Hertogdom Brabant en ben ik gecharmeerd door jouw steun aan jonge kunstenaars. Enfin, veel te veel om op te noemen en je grenzeloos, grens-ontkennend dankbaar voor te zijn. Ik hoop alvast, nee: ik ben er zeker van, dat je, alsof je het mooie ambt van commissaris niet graag deed!, maar dat je nu echt thuis komt als rector magnificus van je Alma Mater. En als ik mag: de studenten en de universiteit boffen met zo'n nieuwe rector/voorzitter. Namens de provincie Antwerpen wens ik je heel veel succes, heel veel leergierigheid, maar vooral ook heel veel arbeidsvreugde.

Zoals je weet, is een van de favoriete uitspraken van een Antwerpenaar "Antwerpen dankt de Schelde aan God en al de rest aan de Schelde". Nu, om eerlijk te zijn: ook jij hebt iets weg van onze stroom, onze hoorn des overvloeds. Ze is krachtig, een tikje eigenzinnig, ze draagt een geweldig rijk verleden met zich mee, past zich aan aan veranderende omstandigheden, zonder te bruuskeren, open op de wereld en steeds een hoopvolle, buitengewoon boeiende stip aan de horizon, die bruist, die schenkt en verbindt. Ik wens jou en Caroline heel veel goeds. Hartelijk dank voor alles en tot later.

Dag.

*Applaus*

De **plaatsvervangend voorzitter**: Dan mag ik na deze mooie woorden het woord geven aan onze collega en vicevoorzitter, mevrouw Otters-Bruijnen.

Mevrouw **Otters-Bruijnen** (VVD): Voorzitter. Staat u mij toe Wim van de Donk toe te spreken in de je-vorm. Dank u wel.

Beste Wim. Ruim elf jaar geleden ging de vertrouwenscommissie van de Brabantse Provinciale Staten op zoek naar een commissaris van de Koningin. Toen was er nog geen Koning, was het worstenbroodje nog gewoon een lekkernij en telde onze provincie 2,4 miljoen inwoners. Het is te makkelijk als ik nu de profielschets van toen erbij pak en beoordeel of Wim na zijn bestuursperiode van elf jaar aan deze vacaturetekst heeft voldaan, dus dat doe ik niet. Wel geef ik namens Provinciale Staten graag een reflectie hoe wij jou als commissaris, als voorzitter van PS, zien.

Wim, de Bourgondiër, de Brabander. Zo ongeveer twee keer per maand komen de 55 Statenleden bijeen voor een vergadering, normaliter in de authentieke Statenzaal, een bijzondere ruimte, want vanuit de hal bezien zweeft de Statenzaal als het ware. Maar zweverig is de sfeer er tijdens de besluitvormende vergadering allerminst. Wij, Statenleden, vergaderen veel en dan is het zaak om een goede voorzitter te hebben die het in de loop der jaren veelbesproken en inmiddels dichtgetimmerde reglement van orde kent en toepast.

Democratie is voor Wim een groot goed. Je hebt al eens vaker gezegd dat democratie een werkwoord is, lang voordat je in de recente publicatie "Le siècle du populisme" de opvatting van Pierre Rosanvallon vernam dat democratie nooit af is. De provinciale politiek vergt ook als voorzitter een gedegen voorbereiding, tezamen met Kirsten, de griffier, en haar griffieteam. Wij, als volksvertegenwoordigers, nemen namens de Brabanders besluiten over het besturen van onze provincie. Dat is niet alleen een belangrijke taak, maar feitelijk is democratie ook een feestje. A party without a cake is just a meeting. En misschien is dat wel de reden waarom wij zo vaak gefêteerd worden met gevulde koeken, fruithapjes, worstenbroodjes, met of zonder hip gekleurde sesamzaadjes, tijdens onze oeverloze Statenvergaderingen. En hoe knap was het van jou, Wim, dat jij elke keer weer aan het einde van de dag, en soms zelfs het begin van de nacht, altijd monter en op je qui vive was. Het kan natuurlijk ook aan de vele suikers gelegen hebben!

Leuk is de mémoire van een voormalig Statenlid, zittend op de eerste rij in de Statenzaal, dat altijd een boodschappentas vol met snoepgoed meenam naar de Statenzaal om haar fractie scherp te houden en Wim vaak genoeg lonkend naar de tas keek, in de hoop dat er ook wat voor hem in zat. Overigens interessant om te melden is dat in maart 2016 het Brabants worstenbrood door UNESCO opgenomen werd in de lijst van immaterieel erfgoed. Wim is een van de ambassadeurs van het Brabants worstenbroodje, want zelfs tijdens de Brabantse borrels in Den Haag worden ze steevast geserveerd, maar dan wel halve, door de helft, net als de Haagse bakkies aldaar, en dat zijn wij, Brabanders, natuurlijk helemaal niet gewend.

Samen eten is echt iets Brabants, iets bourgondisch, een vorm van gezelligheid. Ik denk dat ons provinciehuis het enige in Nederland is waar je gastvrij ontvangen wordt met een kopje koffie in de hal. Goede gesprekken gaan ook vaak vergezeld met bijvoorbeeld een goede lunch, wat ook wel weer wat kritische noten gaf. Begin 2018 was het het nieuws van de dag: de hoge cateringkosten in het provinciehuis. Maar ja, de beste deals worden nu eenmaal gesloten tijdens een heerlijke dis. Zo werkt dat in Brabant.

Bourgondisch Brabant is ook het lied "Brabant" van Guus Meeuwis. Jij bent de aanjager achter de inmiddels befaamde Brabantse sociale avond op het IPO-jaarcongres. Daar waar wij, Brabantse politici, een aantal jaren geleden tijdens de Brabantse nazit nog zelf op het podium gingen staan om ons lied ten gehore te brengen, is het tegenwoordig een traditie dat alle Statenleden hun eigen volkslied zingen. En feit blijft elk jaar: wij zijn de gezelligste!

Wim, de intellectueel. Het was in mijn studententijd dat ik voor het eerste kennis maakte met het woord "erudiet". Dat vinden studenten interessant hè: belangrijk doen met dure woorden, om zo heel intelligent over te komen. Maar al snel genoeg prik je daar doorheen en bleken sommige studenten helemaal niet zo belezen als ze zich voordeden. Vijfentwintig jaar geleden, bij de ontmoeting met de commissaris van de Koning in zijn hoedanigheid als voorzitter van onze Staten, kwam het woord weer in mij op. Toen pas ontmoette ik écht een erudiet man, wijs en belezen, breed ontwikkeld, intellectueel, getuige ook dit boek, dat ik van hem kreeg als bedankje voor het technisch voorzitterschap in de vorige periode. 764 bladzijden, exclusief voetnoten, die ook nog eens 121 bladzijden behelzen. Het was een bedankcadeau aan alle technisch voorzitters en ik moet je bekennen dat nog niet iedereen dat boek inmiddels heeft uitgelezen!

Jouw nieuwjaarspeeches gaan we ook missen. Met verfijnde woorden en verbluffende historische weetjes lukte het je om bepaalde thema's te spiegelen, waardoor je veel mensen wist te inspireren, zodat zaken opgepakt werden, en dat was prettig om naar te luisteren, ook al werd wel eens gefluisterd dat voor 90 procent van de aanwezigen jouw toespraken minimaal 20 minuten te lang duurden.

Wim, een mensenmens. Fractievoorzitter en vicevoorzitters van Provinciale Staten staan dicht bij de voorzitter van PS, dichterbij dan een groot deel van Provinciale Staten. Fractievoorzitters ontmoeten de

voorzitter tweewekelijks in een kleiner comité, tijdens het presidium, of de agendavergadering, voorheen procedurevergadering genoemd. De afstand met de andere leden van PS lijkt groot, maar is het ook weer niet. Wim, jij hebt altijd de moeite genomen om na een lange, lange, lange vergadering met een vriendelijke en frisse lach tezamen met enkele Statenleden nog een glaasje rode wijn te drinken bij de Statenlounge, en dan mengde je je met iedereen. Je hebt ervoor gezorgd dat je in de loop van de tijd met elk Statenlid wel even het glas geheven hebt. Zo attent ben je en dan probeerde je zoveel mogelijk in te haken op iets persoonlijks van dat Statenlid: hoe is je operatie gegaan, hoe is het met je zieke partner, of: ik las op Twitter "dit en dat", hoe is het daar nu mee? Maar niet alleen op Statendagen. Je belde Statenleden du moment dat je vernam dat ze vader of moeder zouden worden of geworden waren. Wist je trouwens dat een door jou gegeven geboortecadeau inmiddels het favoriete knuffeltje van Tije is? Of een ander voorbeeld: dat je na het openen van het Parkinsoncentrum op een zorgboerderij in West-Brabant ondanks je volle agenda rustig de tijd nam om te praten met een moeder van een Statenlid van wie haar vader kort daarvoor was overleden. Een vriendelijk woord, een persoonlijk woord als je kinderen van Statenleden tegenkwam, of zelfs in je zomerreces een Statenlid op de hoogte brengen van het feit dat een ver familielid van hem – let wel: een neef van een opa van de vader – tijdens de Statenvergadering in juni 1959 voorzitter en waarnemend commissaris van de Koningin was. Zijn naam was Gerardus Philippart. Of die keer dat de verwarming in de Statenzaal kapot was en jij regelde dat een Statenlid, dat het zichtbaar heel koud had, via de bode een kop warme chocolademelk kreeg. Daarnaast is het het vermelden waard dat je niet alleen met PS, maar ook met het team van de griffie een goede band hebt.

Naast de beschuiten met muisjes hebben we helaas ook overlijdensgevallen in ons midden gehad. Ik spreek de namen uit van een paar Statenleden die ons ontvallen zijn in het recente verleden: Roland Dol, Triek van Griensven, Tineke Klitsie en vlak voor de coronacrisis nog Rinus van Weert. Ook in moeilijkere perioden van bijvoorbeeld ziekte was je er voor hen en voor hun familie. Namens alle Statenleden kan ik je vertellen dat wij deze persoonlijke betrokkenheid en jouw laagdrempelige en warme manier van communiceren zeer waarderen. Het siert je trouwens dat je altijd politiek onafhankelijk bent gebleven. Van een Statenlid hoorde ik dat jou eens gevraagd werd hoe jij tegen bepaalde dossiers aankijkt die ter behandeling in PS aan de orde komen. Jouw antwoord daarop was heel diplomatiek: dat lees je te zijner tijd in mijn memoires. Je begrijpt dat wij reikhalzend uitkijken naar deze memoires!

Kortom, een bourgondische Brabander, een intellectuele verbinder en een mensenmens. Deze woorden hebben ongetwijfeld elf jaar geleden in de profielschets gestaan. De GS-kamer zal verrijkt worden met een statig portret van jou dat helaas niet voor elke Brabander zichtbaar is. Daarom heb jij gevraagd voor een verrijking aan jonge kunstenaars via het Prins Bernhard Cultuurfonds. Ook Statenleden hebben hier persoonlijk aan bijgedragen. Dit is weliswaar niet een cadeau voor jezelf, maar juist om een stukje cultuur te behouden en dit te delen met je geliefde Brabanders. In diezelfde lijn hebben wij een symbolisch cadeau voor jou, om te delen met Caroline en je gezin. Want: a party without a cake is juist a meeting.

Wim, dank je wel voor alles. Jij was de kers op onze taart.

*Applaus*

De **plaatsvervangend voorzitter**: Dank mevrouw Otters-Bruijnen voor de mooie woorden. En dan mag ik nu het woord geven aan de heer Verbeek, commissaris Van de Koning van de provincie Flevoland, die namens de Kring van commissarissen zal spreken.

De heer **Verbeek**: In de elfde eeuw, hier in Brabant, was er een probleem in de parochies, een probleem dat wij vandaag de dag ook wel kennen. Wat gebeurde er: de bezoeken aan de missen liepen terug. De mensen wilden niet meer op de missen komen, ze kwamen niet meer in de parochie en de pastoors en de kapelaans zaten daar hevig mee in hun maag. Er ontstond een ontwikkeling in Vlaanderen en Brabant onder die

pastoors, die zeiden: wij moeten dat anders aanpakken. Een van de redenen waarom het niet goed ging was dat de diensten in het Latijn werden gehouden en de mensen verstonden daar niets van. Dat was een belangrijk motief om te zeggen: wat doen we daar eigenlijk, we gaan daar niet meer heen. Dus er ontstond een zekere, ik zou bijna zeggen revolve onder de pastoors en de kapelaans, die zeiden: we gaan die diensten anders inrichten. Er ontstond een stroming van pastoors en kapelaans die volstrekt een andere koers kozen, die gingen spreken in de taal die de mensen verstonden. Maar er ontstond ook een theatrale situatie, waarbij die pastoors en de kapelaans eigenlijk een vorm van cabaret gingen bedrijven. Er werden speeches gehouden vanaf het spreekgestoelte die gingen over het bespotten van de magistratuur, die een loopje namen met de rituelen van de kerk. En de kerken stroomden vol. Mensen liepen van heinde en ver, urenlang, om naar de kerk te komen. Een stukje van dat cabaret, zoals ik het dan maar even noem, *avant la lettre*, wordt in Brabant tot op de dag van vandaag, tien eeuwen lang, nog steeds verteld. Degenen die het platteland van Brabant kennen weten de vele volksverhalen en legendes die daar de ronde gaan.

52 jaar geleden heb ik in een situatie in Riethoven voor het eerst het verhaal gehoord dat ik jullie nu ga vertellen, wat alleen verstaan zal worden door de echte Brabander, omdat bespotten van de rituelen, het bespotten van de magistratuur, met een Brabantse inslag verwerkt is in dit verhaal. Ik heb het weleens verteld boven de rivieren, daar snappen ze er geen hout van. Dus degenen die hier niks van snappen: heb even geduld, ik ga daarna over naar mijn normale speech. Het verhaal heet 'Mijn neef'.

Mijn neef moest examen doen. Hij klopte op de deur.

"Kom binnen", zei de professor.

"Ik ben al binnen", zei mijn neef.

"Gaat u zitten", zei de professor.

"Ik zit al", zei mijn neef.

En het examen ving aan.

"Noemt u mij vijf dieren aan de Noordpool", vroeg de professor.

"Wel", zei mijn neef, "dat is zeer eenvoudig. Dat zijn drie zeeleeuwen en twee ijsberen."

"Zeer goed", zei de professor, "Noem nu vijf andere dieren aan de Noordpool."

"Dat zijn drie ijsberen en twee zeeleeuwen", zei mijn neef.

"Zeer goed", zei de professor. "Vertel mij nu: hoe vangt men tien leeuwen uit de Sahara?"

"Wel", zei mijn neef, "Men pakke een grote huishoudzeef, scheppe heel de Sahara in die zeef en zeve dan net zo lang tot al het zand verdwenen is en laat daarna zoveel leeuwen ontsnappen totdat er tien over zijn."

"Zeer goed", zei de professor.

"Wel", zei mijn neef, "Mag ik misschien u nu een vraag stellen?"

"Dat is goed", zei de professor.

"Wel", zei mijn neef, "Het eerste ligt, het tweede kruipt, het derde loopt, het vierde loopt, het vijfde loopt, het zesde loopt, het zevende loopt, het achtste loopt, het negende loopt en het tiende loopt ook."

De professor dacht diep na. En daarna dacht de professor nog eens diep na. Maar hij kon het antwoord niet vinden.

"Wel", zei mijn neef, "Dat is zeer eenvoudig. Het zijn de kinderen van de wasvrouw. Het eerste ligt, het tweede kruipt, het derde loopt, het vierde loopt, het vijfde loopt, het zesde loopt, het zevende loopt, het achtste loopt, het negende loopt en het tiende loopt ook."

Mijn neef was geslaagd voor zijn examen. Hij kreeg zijn bul en enkele dagen later opende hij een juwelierszaak, niet gewoon, nee: in het holst van de nacht. En hij werd gesnapt. Na een achtervolging werd hij gegrepen en voorgeleid voor de rechter, die hem veroordeelde tot de strop.

Mijn neef werd opgeleid naar het schavot. Daar kwamen de rechters en "Bedum bedum, sanctum sanctum". Maar mijn neef verstond "Vangt hem, vangt hem!", en hij sprong van het schavot en hij rende niet één, twee, drie, niet vier, niet vijf, maar wel zes dagen lang. En nadat mijn neef zes dagen lang gerend had, kwam hij in

een haven aan, scheepte zich in en voer naar Engeland, naar Londen. Daar nam hij een hotel en enkele dagen later moest hij examen doen.

Hij klopte op de deur.

"Kom binnen", zei de professor.

"Ik ben al binnen", zei mijn neef.

"Gaaf u zitten", zei de professor.

"Ik zit al", zei mijn neef.

En dat was mijn neef.

Beste en gewaardeerde Wim, Caroline – die naam blijft overigens hangen hè, want de nieuwe partner van je opvolger heet Carolien; weliswaar gaat het e'tje eraf, maar toch –, familie, leden van Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en alle overige aanwezigen en toehoorders. Wij staan hier in een van de vele afscheidsmomenten die jouw vertrek markeren als commissaris van de Koning, voormalig "van de Koningin", uit de provincie Brabant. Ik mag je hier toespreken, het werd al gezegd, als doyen van de Kring van commissarissen – 'doyen' is een ander woord voor 'voorzitter' –, een positie die ik mijzelf 23 januari 2008 niet had kunnen voorstellen, want ik nam toen deel, samen met Rob van Gijzel, aan het referendum voor het burgemeesterschap in Eindhoven. 1 oktober 2009 werd jij benoemd als commissaris in deze prachtige provincie met haar rijke cultuur, een cultuur, en dat wil ik niet negeren, van een onschatbare economische waarde en een essentiële bijdrage aan de kwaliteit van leven in dit Brabantse land. In Flevoland waar ik vandaan kom nu, spreken we over onze provincie als 'het nieuwe land'. Alle andere provincies, dat is 'het oude land'. Het woord 'oude' wordt dan vooral uitgesproken met een toon alsof dat een ballast is. Flevoland bestaat sinds 1 januari 1986 en van Brabant weten wij dat ze formeel op 1 januari 1796 werd opgericht, maar feitelijk altijd heeft bestaan, gezien ook het verhaal dat ik zojuist vertelde. Ikzelf mocht mijn jeugd, mijn tienerjaren, van mijn achtste tot mijn achttiende, in Brabant doorbrengen. Daar ben ik opgegroeid en daar denk ik altijd nog met veel waardering en veel plezier aan terug.

In mijn beleving – zo u wilt: mijn waarneming – zijn er bijzondere dingen gebeurd gedurende het elfjarige bewind van Wim van de Donk. En natuurlijk: succes heeft vele, vele vaders, maar ik weet zeker dat Wim er daar één van is. In die elf jaar zijn er bijzondere dingen gebeurd met het ego, het imago en de uitstraling van dit land. En een niet onaanzienlijke bijdrage daarin heeft de sterke Brabantse cultuur geleverd. Alhoewel vele zaken misschien voor de echte Brabanders – er is ook veel import – al lang bekend waren en als vanzelfsprekend werden aangenomen, heeft Brabant in de externe perceptie een metamorfose ondergaan van ongekende omvang. De Brabantse mentaliteit, de Brabantse trots, het Brabantse zelfbewustzijn, de lange Brabantse culturele traditie en het ongekend sterke Brabantse economische innovatieve vermogen en de Brabantse veerkracht, die is naar buiten gesprongen, tot ver over haar provinciale grenzen heen. Brabant heeft, net als wij in Flevoland overigens, heel goed begrepen dat je dat zelf moet doen, dat je de kwaliteit van leven zelf bepaalt en dat je zelf de ontstane problemen moet aanpakken en oplossen, of het nu gaat om het versterken van de economie, als het nu gaat over de waarde van het landschap en het maatschappelijk leven, als het gaat om je identiteitsdrager van de cultuur: dat je op die terreinen wel steun maar niet de oplossing van buiten kunt verwachten. Het is voor mij volstrekt duidelijk dat Wim mede Brabant die weg heeft gewezen en dat Wim daarin meer dan een boegbeeld is geweest. Wim, het is al door anderen verwoord, is daadkrachtig en moedig daarin vooropgegaan. Met recht meen ik te kunnen zeggen:

Toen hertog Wim kwam varen  
Te peerd parmant, al triumfant  
Na elf noeste jaren,  
hoe zong men t'allen kant,  
Harba lorifa, zong de hertog,  
Harba lorifa  
Na elf noeste jaren

In dit edel Brabants land.  
Wim heeft een peerd gekregen,  
Een schoon wit peerd, een schimmelpoord,  
Daar is hij opgestegen  
Die ridder onverveerd.  
Harba lorifa, zong de hertog,  
Harba lorifa,  
Daar is hij opgestegen  
En hij reed naar Valkenswaard.

Een land met een zo schone en zo sterke cultuur, die de waarde daarvan door zichzelf bewijst, heeft zich de afgelopen elf jaren zichtbaar gemaakt voor haar omgeving, en dat heeft ontegenzegglijk veel indruk gemaakt bij de andere provincies in ons land, en ook op nationaal niveau. En daar is het niet bij gebleven. Voor mijzelf waren de effecten ook zichtbaar in het Europa van Brussel, waar 28 landen met elkaar de samenwerking zoeken. En zelfs in de Raad van Europa, waar ikzelf Nederland vertegenwoordig, waar 47 landen met elkaar werken aan het behoud van mensenrechten en behoud van de democratie, ook daar is de metamorfose van Brabant niet onopgemerkt gebleven, kan ik u melden. En zoals ik al zei: daar heeft in mijn opvatting Wim een belangrijke rol in gehad. En ondanks dat Wim niet uit Brabant vertrekt, en hij in Tilburg blijft, zie ik zijn vertrek als een verlies voor het provinciale bestuur, omdat zijn krachtige imago een boegbeeld was en is voor haar waardevolle culturele leven, een boegbeeld voor de waarden en de normen van de bewuste Brabander, een boegbeeld van een onversaagde strijd tegen criminaliteit en ondermijning, een boegbeeld voor al die andere zaken die Brabant bijzonder maken. Namens de Kring van commissarissen wil ik je daarvoor bedanken, Wim, omdat je daarmee ook een collegiaal voorbeeld bent geweest voor ons als commissarissen, een wegwijzer dat het onmogelijke mogelijk is en dat bestuurlijke moed beloont. Hartelijk dank daarvoor.

En u allen dank voor uw aandacht.

### *Applaus*

De **plaatsvervangend voorzitter**: Dank aan de heer Verbeek. Dan mag ik nu het woord geven aan onze collega, vicevoorzitter en met zijn 25-jarig Statenlidmaatschap tevens de nestor van deze Provinciale Staten, de heer Nico Heijmans. Aan u het woord.

De heer **Heijmans** (SP): Beste Wim, en ik ga ervan uit, voorzitter, dat ik iemand die ik weliswaar nog maar kort ken vandaag mag tutoyeren. Want Wim, na elf jaar al heb jij besloten te vertrekken. Ik moet zeggen: ik begon net aan je te wennen, en het beviel me eigenlijk best goed. Ik heb aan het begin van de vergadering, toen de voorzitter vroeg of wij in konden stemmen met de agenda, serieus gedacht: zal ik een initiatiefvoorstel indienen, waarbij we zeggen dat de commissaris niet weg mag en gewoon nog een tijdje moet blijven? Ik denk dat ik best kans had gehad dat het initiatiefvoorstel zou zijn aangenomen, maar aan de andere kant, Wim: ik heb je straks ook heel nadrukkelijk horen zeggen dat je een weloverwogen besluit hebt genomen. En natuurlijk is dat over die elf jaar, en hoe kort dat is, onzin, want ik wil hier als eerste vooral mijn waardering uitdrukken voor het feit, Wim, dat jij het hier elf jaar hebt volgehouden en dat je het hebt waargemaakt. Je hebt altijd gezegd "Ik ben hier niet even voor een paar jaartjes, als een carrièremove, als een stap in mijn carrière". Je bent Brabant elf jaar trouw gebleven en dat verdient waardering. Helaas zie je dat, mijn indruk is zelfs: steeds minder, in de politiek, dat mensen een politieke functie, een bestuurlijke functie zien als een stap in hun carrière in plaats van het jarenlang volhouden en zich inzetten voor de publieke zaak. Wim. Ik weet nog dat wij ruim elf jaar geleden – je was wel benoemd, maar nog niet geïnstalleerd – samen midden in de nacht vanaf een Noors jachthuis in de Achterhoek naar jouw huis in Tilburg reden. Je had net een prettig gesprek gehad met een zekere Agnes Kant. Er werd aan de snelweg gewerkt, waardoor we via

Eindhoven naar Tilburg moesten. Met andere woorden: je hebt toen uren gehad om mij te ondervragen. Wat zou jij als eerste doen als je commissaris zou worden?, vroeg je. Waar vind jij dat ik vooral op moet letten als commissaris? Et cetera, et cetera. Ik heb je rond een uur of twee in Tilburg thuis afgezet en ik was doodop! Maar Wim, door twee goede eigenschappen van jou is toen de basis voor jouw succesvolle periode hier in Brabant gelegd. Hiermee bedoel ik natuurlijk ten eerste dat jij in staat bent goede vragen te stellen, maar wat nog veel belangrijker is: je bent in staat om naar heel verstandige adviezen te luisteren!

Wim. Over bepaalde mensen in bepaalde omstandigheden wordt over het algemeen niks dan goeds gezegd. Ik heb goed opgelet, ik heb je gelukkig af en toe zien bewegen, dus ik weet tot welke groep mensen jij behoort, maar serieus Wim, al die complimenten en die loftuitingen die jij krijgt, die verdien je ook. Daarom is het zo ontzettend ondankbaar om een speech over jou te moeten houden. Want ik heb echt mijn best gedaan, ik heb echt veel rondgevraagd: waar heeft 'ie uitglijders gemaakt, waar is 'ie voor schut gegaan, waar is 'ie de fout in gegaan, waar heeft 'ie geblunderd, waar zijn de bloopers? Wim, ik heb ze niet gevonden. Wat ik wel hoorde was: nee, dat overkwam Wim niet, want Wim bereidde zich voor, Wim dacht voordat hij handelde, analyseerde voordat hij handelde, waardoor jij als commissaris uitstekend gefunctioneerd hebt, maar het voor mij een crime is om over jou een speech te moeten houden.

Beste Wim. Ik heb ook eens nagedacht over wat nou in die elf jaar, want natuurlijk: dat is een hele tijd, volgens mij jouw grootste prestatie is. Daar was ik eigenlijk vrij snel uit, en dan zie je hoe snel het in de politiek gaat. Het gaat dan over een onderwerp waarvan de meeste Statenleden wel weten dat het bestaat, maar die van die periode niks meer weten, want een Statenlid dat langer dan tien jaar zit is heel bijzonder; kun je nagaan wat ik ben! Maar één ding uit jouw tijd als CdK steekt voor mij echt ver boven alles uit, Wim, en dat is jouw opstelling rondom de Q-koorts. Je werd ermee geconfronteerd toen je begon en uiteindelijk was er met jou iemand die ervoor zorgde dat deze zoönose serieus werd genomen, ook in Den Haag. Wat hebben we in die tijd hier in Brabant vaak gezegd – ik zal het vloekwoord niet gebruiken –: stel je voor dat dit in de Randstad zou spelen, het land zou op z'n kop staan! Nu speelde het in Brabant en het werd weggewuifd. Er was, met name vanuit Den Haag, weinig aandacht voor. Dankzij jouw optreden – we hebben het er vanmorgen toevallig nog even over gehad, Wim –, vooral mede dankzij jou is die aandacht er gekomen. Maar dat niet alleen: jij hebt ook daarna voor de mensen die getroffen zijn door de Q-koorts, een belangrijke rol gespeeld. Jij bent dat blijven doen en dat is naar mijn idee echt iets waardoor, alleen door dat feit al, jij een fantastische commissaris genoemd zou mogen worden.

Wim. Er wordt nu zelfs van jou gezegd dat je Brabant op de kaart hebt gezet. Ik las dit namelijk in het Brabants Dagblad. En ik schrok daar wel een beetje van, want ja, wat in de krant staat is waar hè? Maar wat ik me toen bedacht was: verdorie, als jij Brabant op de kaart hebt gezet, dan hebben we het vorig jaar vergeten het 10-jarig bestaan te vieren! Misschien moeten we dat toch nog maar inhalen, Wim.

Wim. Ik ga die hele lawine aan complimenten, complimentjes, loftuitingen, jubelzangen, die allemaal terecht zijn, onderbreken met toch een klein minpuntje. Maar ik zal het kort houden. Jaren geleden hadden we een kerstdiner na de Statenvergadering, maar wat niemand verwacht had: die vergadering liep uit. Met knorrende magen keken en luisterden we naar een muzikaal optreden, dat eufemistisch gezegd niet kort duurde, en daarna dachten we: aanvallen! Maar daar stond Wim achter de microfoon. Hij ging ons toch nog even kort toespreken. Ja kort, want hij snapte natuurlijk best dat wij ontzettende honger hadden. Wim, het zijn de langste twintig minuten uit mijn leven geweest!

Beste Wim. Als er één ding níet van jou gezegd kan worden, is het dat je partijdig zou zijn, dat je sommige partijen een voorkeursbehandeling zou geven. In en buiten de Staten had jij altijd even veel tijd en aandacht voor oppositie en voor coalitie, voor linkse partij of rechtse partij. Je deed het zelfs in die mate, dat ik weleens dacht: nou, nou, nou, een beetje minder onpartijdig kan ook wel! Maar het zat niet in je, Wim. Daarbij, Wim, ging je met enige regelmaat op bezoek bij Statenfracties. En zo ben je ook een paar keer bij GroenLinks in de fractiekamer geweest. Ze hebben daar een hele mooie poster uit de jaren 60 hangen, je weet wel: met die koe d'r op. En het was voor GroenLinks een sport, Wim, om jou zó gepositioneerd te krijgen in die

fractiekamer, dat je in een lijn zat met die mooie poster. Ik weet niet of jij je daarvan bewust bent, Wim, maar de GroenLinks-fractie vraagt zich nog steeds af: wist Wim dat wij dit spel speelden?

Beste Wim. Ik heb eerder vastgesteld dat je een wetenschapper bent, een analyticus, maar in de afgelopen elf jaar is gebleken dat jij veel en veel meer bent dan een rationalist, maar op z'n minst evenveel een gevoelsmens met veel warmte en betrokkenheid bij anderen. Ik beperk me tot de Staten. Je toonde echt jouw warmte en medeleven bij mensen die ons ontvallen zijn, zoals Ronald Dol, Tineke Klitsie, Driek van Griensven en Rinus van Weert. Maar ook voor Statenleden die met ziekte kampen heb jij altijd belangstelling en sta je altijd klaar. Ik weet uit goede bron, Wim, dat er één persoon in deze zaal is die jouw steun tijdens haar ziekte nooit zal vergeten.

Beste Wim. Ik weet dat je je zorgen maakt, zorgen over ondermijning, maar ook zorgen over de toekomst van de rechtsstaat, de democratie. Ik, maar ik hoor dat ook van verschillende andere leden van deze Staten en van fractievoorzitters, waardeer het bijzonder dat jij die zorgen ook keer op keer uitspreekt, dat je uitspreekt tegen de verharding in de samenleving, de verharding in het debat, de polarisatie. Blijf dat doen, Wim, ook straks in jouw nieuwe functie. Want onze grootste filosoof zei het al: je mist iets pas als je het niet meer hebt. Laat dit niet gelden voor onze democratie.

Beste Wim. Je wordt deze dagen veel toegesproken en ik heb geprobeerd te vermijden dat je voor de zoveelste keer hoort hoe goed je hebt opgetreden in het stikstofdossier, hoe goed je hebt opgetreden tijdens de boerenprotesten, hoe goed je hebt opgetreden tijdens de coronacrisis, hoe goed je hebt opgetreden na de MH17-ramp, hoe goed je hebt opgetreden als onze voorzitter, hoe goed je hebt opgetreden als het ging om integriteit. Wim, het is allemaal waar, dus rest maar één conclusie: zo'ne goeie hebben wij nog niet gehad en dagge bedankt zijt, da witte!

Houdoe!

*Applaus*

De **plaatsvervangend voorzitter**: Na de mooie woorden van de heer Heijmans gaan we naar weer een bijzonder moment. Het is namelijk een traditie dat in opdracht van de provincie de vertrekkende commissaris van de Koning geportretteerd wordt. Onze commissaris heeft ervoor gekozen om kunstenaar Eduart Baçe hem te laten portretteren. Eduart Baçe studeerde beeldhouwen aan de Kunstacademie van Tirana in Albanië, won diverse prijzen en kreeg zo de mogelijkheid om naar het buitenland te reizen. Sinds 1994 woont hij in Nederland en maakt hij naast zijn vrije werk muurschilderingen, beeldhouwwerken en portretten in opdracht. Zijn werk werd al tentoongesteld in Albanië, Griekenland, Turkije, België en Nederland. De heer Baçe is aanwezig en ik wil hem vragen naar voren te komen.

Vanzelfsprekend wil ik ook de geportretteerde zelf vragen naar voren te komen, om zijn portret te onthullen. Het portret zal een plaatsje krijgen bij de andere schilderijen van oud-commissarissen. Wim?

*Applaus*

De **plaatsvervangend voorzitter**: Voordat Wim zelf het woord mag voeren, gaan we eerst nog aan een andere bijzondere spreker het woord geven. Namens het college van GS mag ik het woord geven aan de heer Christophe van der Maat.

De heer **Van der Maat** (GS, VVD): Nog even kijken naar waar ik iedere dinsdag tegenaan mag kijken. Vriendelijk en streng inderdaad. Ik ben benieuwd waar het gaat hangen, of ik dan naar je toe ga kijken of dat ik jou in mijn rug laat kijken. Dat hangt, denk ik, van de vergaderorde af.

Beste Wim, beste Caroline, Maud, Anne, David. "80 procent van wat je tijdens je studententijd leert, leer je in de kroeg." Was getekend prof. dr. Van de Donk, de aanstaand rector magnificus van de KUB, eh Tilburg



University! Deze uitspraak is de eerste, maar zeker niet de laatste uitspraak die ik van jou uit mijn hoofd ken. Die 80 procent-uitspraak heb ik bij het college "Inleiding tot de bestuurskunde" gehoord en is misschien wel mede oorzaak dat ik hier nu mag staan. Ik weet nog dat ik na die cursus de collegezaal uitliep en dacht: geen idee waar die bestuurskundestudie nou eigenlijk over gaat, iets met Betuwelijnen en zo, maar volgens mij is dit wel iets wat ik ga doen, volgens mij is dit wel een vette studie. En inderdaad, ik ben bestuurskunde gaan studeren en uiteindelijk zelfs – met een mager zesje volgens mij – bij jou afgestudeerd. Dat weet ik ook nog goed. Het was mijn huisgenoot Joost, die student-assistent van jou was, die zei: ja, hij kan het wel zeggen, die 80 procent, maar laten we hem er eens op 'challengen'. Dus toen wij met het idee kwamen voor een kroegcollege bij jou, zei je meteen ja. En dat was echt fantastisch. Ik weet nog precies hoe die avond was. Zittend op een kratje bier in ons studentenhuis, tussen de bitterballen, omringd door studenten, heb jij college gegeven over schema's in arena's en vele andere bestuurskundige inzichten. Dat het die avond steeds meer kroeg werd en minder college, dat vond je volgens mij net zo leuk als wij. En ik ben die avond ook nooit vergeten. Trouwens, het werd nacht – je ging volgens mij om twee uur naar huis. Dit is echt een voorbeeld voor mij waarom het zo'n geweldige studententijd was. En ik zeg het ook omdat een campus die straks door jou geleid gaat worden dit type initiatieven die je toont, houd die echt vast, want het is een zegen, denk ik, voor de studenten die straks naar de campus gaan om ook diezelfde ervaring te mogen gaan krijgen.

Bij het schrijven van deze speech was dit verhaal de eerste gedachte die bij mij opkwam, en ik weet ook waarom. Het was de hoogleraar Van de Donk die mensen van alle leeftijden inspireert, tot nadenken aanzet, activeert, echt activeert, om mee te doen. En diezelfde bijzondere eigenschappen heb ik ook de afgelopen vijf jaar in onze samenwerking mogen zien.

En nu mag ik je toespreken bij je afscheid als CdK. Toen ik anderhalf jaar geleden de inschatting maakte dat ik ooit een woord van dank tot je zou mogen spreken, heb ik onder de naam 'Donkiaans' een notitieblokje aangemaakt, een soort tegenhanger van Don Quichot zullen we maar zeggen. En iedere keer als de taalvirtuoos in Wim naar boven kwam, pakte ik mijn notitieblokje – lang leve de digitale iPad, Wim – en schreef ik er weer bij: o ja, dat is eigenlijk ook best wel een verstandige gedachte. Dat stelt mij nu alleen voor een lastige keuze. Ik heb namelijk zoveel materiaal dat ik volgens mij ook prima 45 minuten Donkiaans hier kan geven, maar dat hebben we al genoeg gehad, dus laat ik dat maar niet doen.

Ik heb ervoor gekozen twee thema's uit te lichten: jouw succesvolle bestuursstijl en de uitdaging die voor je ligt. Maar voordat ik dat doe, ga ik toch ook effe dat rijtje af, want het is gewoon waar wat Nico zegt: ik sluit me echt aan bij de vele dankjewels die zijn gezegd. Dank je wel voor de mooie bundel, Het nieuwste Brabant en de Agenda van Brabant, je aandacht voor Van Gogh, nog niet gehoord, je aandacht voor de aanpak ondermijning, huisvesting vluchtelingen, Q-koorts, de ramp, de hagelstorm, het geweld tegen het gemeentehuis in Waalre, maar vooral, het is door iedereen gezegd: je vertolking van de trots binnen Brabant en je voortreffelijke rol als ambassadeur van Brabant. Mede door jouw inzet, en dat is geen sociale wenselijkheid die we uitspreken, het is gewoon echt, zijn we uitgegroeid tot een innovatieve, zelfbewuste regio die gezien wordt in Den Haag en Brussel. Het is eigenlijk gewoon te veel om te zeggen, het is echt klasse!

Wim. Jouw inauguratiespeech staat online. Fantastisch om te zien hoe je hier van start ging. Passie, ambitie, en ook een beetje ondeugd. En nog mooier: na elf jaar beuken voor Brabant zijn er wellicht wat grijze haren bij gekomen, maar de inzet is onveranderd. En die ondeugd trouwens ook. Ik denk dat je het hebt waargemaakt. Wat je toen aan ambitie hebt neergelegd, heb je gewoon echt laten zien. Sterker nog: in je inauguratietoespraak elf jaar geleden – die duurde trouwens maar vijftien minuten, echt waar: je ziet het op YouTube, hij kan het dus wel! – sprak je over twernen. Je zei: "Daadkrachtig besturen vergt vooral draadkrachtig besturen. Met andere woorden: samenwerken tussen overheid, ondernemers, onderwijs en natuurlijk onze fantastische inwoners, daar gaat het om. Waarbij tradities en toekomst, twernen, kern van de zaak is. Dat is mensenwerk, dat vraagt sociaal kapitaal en vertrouwen in onderlinge relaties." Dat heb je toen gezegd. En je positioneerde het middenbestuur als een soepel spelende middenvelder die er trots op kan

zijn dat de doelpunten op lokaal niveau worden gemaakt, maar er wel voor zorgt dat die doelpunten beslissend zijn, zodat de wedstrijd wordt gewonnen. Dat is precies wat je de afgelopen elf jaar hebt gedaan. Ik heb dat van dichtbij gezien, echt waar: twernen en beslissend zijn in wedstrijden laten en soms gewoon zelf winnen. Maar de vraag is wel: hoe dan? Hoe heeft Wim dat voor elkaar gekregen? Hoe heeft hij het voor elkaar gekregen dat die wedstrijden worden gewonnen? Als ik in mijn 'Donkiaans' ga, dan is er één woord dat ik driedubbel heb onderstreept: vertrouwen. Vertrouwen in Brabant, vertrouwen in de mensen en vertrouwen in vooruitgang. Je bent een meester in het opbouwen en onderhouden van vertrouwensrelaties. Dat doe je op een manier die past bij je rol, het ambt, en je weet het ook productief in te zetten voor Brabant. Noem het – je gebruikt die definitie vaak zelf anders – het Rolodex-effect van Wim. Je adresboek is onuitputtelijk en volgens mij ook gevuld met talloze persoonlijke aantekeningen. Dat maakt dat je altijd op het juiste moment met de juiste persoonlijke noot mensen weet te bereiken en ze ook echt te raken. Dat gaat wel verder dan het opbouwen van relaties – dat hebben anderen hier ook gezegd. Het gaat niet alleen om dat slimme netwerk, je hebt oprechte interesse. De mensen met wie en voor wie je werkt, daar heb je echt persoonlijke passie voor. Dat maakt jou niet alleen een heel mooi mens, het maakt je ook een uiterst effectieve CdK.

Dat vertrouwen in de kracht van samenwerken uit zich in de wijze waarop je werkt. Je bent enorm sterk in het doordenken in het type bijeenkomst dat georganiseerd moet worden om in een moeilijk dossier verder te komen. We hebben er net de voorbeelden al van gehoord. Wim spreekt dan over de dramaturgie van de bijeenkomst. En dan moet je altijd even opletten, want dan staat er iets bijzonders te gebeuren. Wim is als geen ander in staat om dan te bedenken wat er nodig is. En ja, dat valt vaak samen met z'n bourgondische kwaliteiten, zoals Suzanne zei, maar het is meer dan dat. De ogen blijven naast de gezelligheid ook echt altijd op de bal. In heel uitzonderlijke gevallen – ik vond het grappig dat Nico er net eentje voorbij liet komen, want je denkt dat het toeval is, maar dat is het waarschijnlijk dus niet – kiest hij voor het tegenovergestelde repertoire: de interventie van de onthouding. Daar waar Suzanne sprak over de gulle kant van Wim, maakten Provinciale Staten toch ook echt wel eens mee dat die dinerpauze wel erg lang duurt. En als u denkt dat dat toeval is: nee, dat is toegepaste dramaturgie van Wim. Hij schat dan feilloos in dat iedereen aan die maaltijd wil beginnen, dus dat onwijs ingewikkelde stuk weet dan vast wel effe in een hoger tempo het eind van de vergadering te halen. En dat je een rasechte Bourgondiër bent, is daarbij mooi meegenomen. Je hecht aan gezelligheid, aan oprechte interesse en aan een goede sfeer. Maar er is één ding, daar heb je niks mee, en dan kom ik bij een quote van jou. Ego's. Jij zegt: "Je hebt ecosystemen en egosystemen. Het eerste werkt goed, het tweede is doorgaans niet hanteerbaar."

Die ecosystemen vormen ook het bruggetje naar de tweede betekenis van het woord 'vertrouwen' voor jou: vertrouwen in vernieuwing. Wim zegt wel eens: "Karl Popper mocht bij ons in het linkse Nijmegen niet gelezen worden." Dat "links' heb ik volgens mij zelf toegevoegd, maar dat klinkt wel lekker! Blijven nadenken en vragen stellen is zo essentieel voor de vooruitgang in onze samenleving. Dat is denk ik ook de reden waarom je bij "Inleiding tot de bestuurskunde" over die ene zwarte zwaan begint. In Tilburg mag, nee: moet, Popper gelezen worden, net als Schumpeter, zeker vanaf 1 oktober a.s. als Wim daar hoogleraar is, want Wim is namelijk een Schumpeteriaan. Die coming out heeft hij meermaals gehad. Je bent echt fan van creatieve destructie en in modern Donkiaans klinkt dat als volgt. "Rust is roest", zegt Wim, "er moet productieve onrust zijn. Elk stelsel wordt een stolsel. Je moet wat 'schumelruimte' – hij heeft het echt gezegd! – aan de randen van de tafel houden, anders kun je niet slim sturen. Maar ook de tegenhanger ervan: focus aanbrengen. Jongens, kom op! Focus aanbrengen, maar niet klinisch knippen. We moeten in verbinding blijven." De drie meest gehoorde: de fritessnijder – maar die heeft geen toelichting nodig, is mijn inschatting –, bestuurlijke spaghetti – koud of warm, zegt hij dan; dat laatste is doorgaans geen probleem – en, iedereen heeft hem gehoord, gelijke monniken, gelijke kappen, dat begint doorgaans eerst met alle monniken gelijk te maken. Voor de mensen die nu denken: ja, lekker dan, zo'n GS-voorzitter die in termen van "schumelruimte" spreekt, hij heeft ook een ándere kant. Ik kan u daarmee geruststellen. Als Wim zelf bestuurlijk verantwoordelijk is, of

als het ergens te langzaam gaat, of hij denkt van: jongens, kom op, het moet echt scherper, dan komt er een repertoire bovendien als "de afdeling makkelijke oplossingen is gesloten", "dit is geen aanpakbeleid, maar aanplakbeleid". En u mag even nagaan wanneer hij dat heeft gezegd. "Wanneer valt 'binnenkort dit jaar?" "Waar zijn de ingenieurs gebleven?" En: "We gaan toch niet sturen met een confettikanon? Er is altijd wel ergens een feestje". En de mooiste, ik vind deze echt fantastisch, je moet dan ook altijd even opletten als het gebeurt en je zelf onderdeel bent van de discussie: "Ja ik ben het helemaal met je eens, we gaan nu afronden, als je tenminste bedoelt te zeggen dat...", en dan komt hij met zijn eigen samenvatting. Je moet dan echt altijd even goed in de gaten houden of dat wel de kern van de zaak is.

Wim. Je bent een geweldige bestuurder en voorzitter van het college. Afgelopen dinsdag hebben we een verrassingslunch voor jou georganiseerd met alle GS-leden. Dat er zoveel mensen waren en dat er met zoveel warme woorden is gesproken, ik wil hier nogmaals namens hen zeggen: enorm dank je wel! En dat geldt ook voor mij persoonlijk. Naar mate ik langer heb mogen samenwerken met jou, heb ik met meer scherpte kunnen zien wat de kneepjes van het vak zijn. Ik heb geleerd van jouw stijl en daar heb ik echt enorm van genoten. Dank daarvoor. Maar ook een echte oproep – ja, ik ben nog niet klaar hoor, het duurt nog wel twintig minuten of zo! –, ook een oprechte oproep. Naar mate je afscheid van het ambt naderde, werd je ook steeds meer uitgesproken en duidelijk. Houd dat vast. Brabant wordt er slimmer en scherper van. Zeker nu deze roaring twenties aanbreken. Volgens mij is dat een titel en een speech die je ook op de Universiteit van Tilburg had kunnen uitspreken. We staan, zoals jij dat zegt, voor een kritische generatiewissel. In diverse speeches die je hebt gegeven vraag je daar ook aandacht voor. "We mogen geen kansen missen", zeg je dan. En jouw grote zorg daarbij is de arbeidsmarkt. Onlangs zei je: "Ik lig van weinig wakker, maar de arbeidsmarkt is de achilleshiel van Brabant." Ik vind het daarom ook geweldig dat je voor onze provincie blijft kiezen en jouw ervaring, kwaliteit en passie in gaat zetten voor de volgende generatie Brabanders. Dat je kiest voor de plek waar je de meeste impact kunt maken voor het Brabants toekomstig geluk, dat stelt ons allen enorm gerust. Ik ben ook benieuwd welke startboodschap je daar gaat vertellen. Ik snap: je hebt daar ook met de politiek van de faculteiten en ingewikkelde en eigenwijze hoogleraren te maken, misschien is het daar nog wel ingewikkelder dan hier, maar één geruststelling, Wim, ik heb het voor je opgezocht, echt waar, daar ligt een reglement van orde van 45 pagina's op jou te wachten. Volgens mij geeft dat voldoende houvast om ook daar heel erg lekker fijn aan de slag te kunnen gaan. Ik hoop dat je net zo krachtig bij je aankomende inauguratiespeech bent als dat je bij deze inauguratiespeech was. Want je zei toen: "Het is niet de positie, maar de performance die ertoe doet". En in het verlengde reflecteerde je op het bestaansrecht van de provincie en gaf je nog een ondeugende sneer volgens mij naar de minister; dat was heel mooi ingepakt. Wellicht komt er opnieuw zo'n moment op je af, want het 100-jarig bestaan van de UvT is nabij. Dat wil alleen niet zeggen dat in deze roaring twenties het bestaansrecht van de UvT verzekerd is, en al helemaal niet als je geen medische en technische faculteit hebt en ook niet de oudste universiteit bent van het land. Dat zeg ik absoluut niet om vervelend te zijn, ik ben en blijf altijd een ambassadeur van de UvT, maar de wereld ligt aan de voeten van de volgende generatie jonge Brabanders en het is niet de positie, maar de performance die gaat bepalen of Linde, Bente, Floris en Mohammed voor de UvT gaan kiezen, absoluut. De Tilburgse academie heeft, zeker in deze tijd, de rol van een waakvlam. Dat woord heb je laatst zelf ook gebruikt, waakvlam, bij een van je mooie redes. Dat bestaat uit waken en vlammen. Nu jij rector wordt van de UvT weet ik één ding zeker: daar wordt het absoluut vlammen. Ik voorspel dat er de komende jaren veel getwernd gaat worden op de UvT – valorisatie heet dat dan, denk ik –, onder andere door de verbinding met het bedrijfsleven te versterken. En ja, ook het aantal kroegcolleges aan komende studenten zal fors gaan toenemen. Wim gaat daarvoor een nieuw public management KPI opzetten, ik weet het zeker. Ik wens je namens iedereen in deze zaal – nog niet klappen! – veel succes bij de fantastische uitdaging die voor je ligt.

Twee quotes van jou kon ik nog niet logisch kwijt, maar ik wil ze toch gewoon uitspreken, al is het maar dat de grootmeester Crujff nu even zijn oren gaat spitsen. "Als je rondjes loopt en je loopt achterop, dan loop je

op een bepaald moment ook weer voorop." Op dat moment klonk het heel verstandig! En: "Draagvlak kan een gaspedaal of rem zijn. Als je het beide wilt, draai je rondjes." Fantastisch.

Ik kom toch echt bij een afronding. Je zei het laatst opnieuw mooi: "Ik neem geen afscheid, ik schuif op in het netwerk." En wat je ook mooi zei, en laat die gedachte echt in deze zaal klinken – misschien moeten we het gewoon in Latijn op dit gebouw schrijven –: "Er is maar één toekomst, en die is van ons allemaal. Het heeft geen zin je eigen toekomst te maken." Wij rekenen er dan ook op dat je samen met ons aan die toekomst en aan het mooie Brabant wilt blijven werken. Om dat aan te moedigen, hebben we een klein, groots, cadeau voor je. Met dank aan de creatief eigenaar, Karel van den Berg, geven we jou deze unieke – tromgeroffel! – Brabantse baret. En niet zomaar, want deze Brabantse baret geeft jou de titel om je te allen tijde, zonder ook maar iemand voor de voeten te lopen, met Brabant te blijven bemoeien. Hij voldoet aan alle specificaties van de universiteit, dus je kunt hem echt iedere dag dragen. En als je nou echt de blits wilt maken, kun je hem natuurlijk ook op déze manier dragen! Hij voldoet echt aan de regels, dus we gaan ervan uit dat we hem ooit een keer terugzien. Ik leg hem hier neer, je mag ermee doen wat je wilt.

Beste Wim. Ik heb nog één quote voor me liggen, een quote die je hebt geleend van Cornelis Verhoeven: "Het afscheid is beslissender dan de komst", of, in jouw geval, want je zou er nu iets van jezelf van maken: "Het opschuiven in het netwerk is beslissender dan de komst".

Beste Wim. Persoonlijk wil ik je enorm danken voor de fijne samenwerking. Het was ook gewoon erg leuk, al die inhoud; het was gewoon erg leuk, en dat blijkt ook wel uit het Donkiaans dat volgens mij voorbij is gekomen. In het bijzonder dank ik je voor het laatste jaar, waar je ondanks je operatie, het verlies van je vader en het gegeven dat je wist dat je hier zou gaan vertrekken, toch gewoon enorm veel tijd voor iedereen hebt gehouden, ook voor mij, en ook het sparren in vertrouwen in een ingewikkelde politieke situatie heeft me echt goed gedaan. Veel dank voor de geweldige samenwerking, ik heb er heel erg van genoten.

En dan nu, beste Wim, verzoek je te gaan staan.

Geachte aanwezigen. Graag wijs ik u erop dat heel hard klappen is toegestaan volgens de protocollen die we vanuit corona hebben gekregen.

Geachte commissaris Van de Donk. Het doet mij enorm veel genoegen om vandaag de grote waardering van het provinciaal bestuur van Brabant ook tastbaar te mogen maken. Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, daartoe gemachtigd door Provinciale Staten, hebben besloten de Provinciepenning en daarmee het ereburgerschap van Noord-Brabant aan u, professor doctor Van de Donk, toe te kennen. Ik vraag u de onderscheiding en het oorverdovende applaus in ontvangst te nemen.

### *Applaus*

De **plaatsvervangend voorzitter**: Tot slot, dames en heren, aan mij de eer om nog eenmaal in deze Brabantse Statenzaal, jouw Statenzaal, het woord te mogen geven aan onze ereburger en onze commissaris van de Koning Wim van de Donk.

De heer **Van de Donk** (CdK): Geachte voorzitter, zeer geachte leden van Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten, mijnheer de doyen, mevrouw de gouverneur, op afstand, ik zeg toch nog altijd "mijnheer de minister-president", waarde Dries – dat doen we in dit land ten onrechte niet –, lieve en gewaardeerde gasten, lieve familie, mijn schoonmoeder, niet in de laatste plaats op rij 1 gezeten, die ik niet mag knuffelen op straffe van allerlei media, maar fijn dat u er bent en fijn dat jullie er allemaal zijn, lieve gasten, want dit is toch heel bijzonder om hier nu te mogen staan.

De gemiddelde lengte van mijn toespraak is al als aandachtspunt gereleveerd en ik denk dat ik daarmee vandaag niet een nieuw record wil vestigen, maar ik wil toch wel een paar dingen gezegd hebben.

Suzanne, dank voor jouw mooie woorden. Ja, dat boek: ik had ook niet gezegd dat het meteen gelezen moest worden. Ik heb zelfs andere toepassingen van dat boek in de Covid-crisis gezien. Je kunt er je iPad heel

makkelijk op zetten en dan de camera recht voor je hebben. Dat zag ik overigens op de televisie van hare Majesteit de Koningin die dat deed, met een ander boek geloof ik, maar je hebt tegenwoordig allemaal van die standaarden nodig om dat goed te doen. De serieuze noot in jouw verhaal was dat we met elkaar hier, jij als vicevoorzitter al jaren ook een steun aan mijn zij was. Er wordt vandaag veel over mij gezegd en ik begrijp de logica van de situatie, dat gebeurt dan op zo'n dag een beetje, maar met jou en de andere vicevoorzitters, Martijn noem ik, maar ook de andere vicevoorzitters die ik niet allemaal kan noemen en die technisch voorzitters zijn hier in de Staten, dat is een team om samen inderdaad deze democratie in onze Provinciale Staten goed te laten werken. En als ik dan de kers op de taart word genoemd, ben ik daar blij mee, maar het gaat om de taart, en dat zijn we samen.

Cathy is hier nu niet; via een videoverbinding was ze aanwezig. Ja, kijk, het was in dat oude Brabant aan de andere kant van de grens eigenlijk betrekkelijk eenvoudig om elkaar snel te vinden. We hadden een soort van vibe, of hoe moet je dat noemen: een soort trilling, die eigenlijk nooit weg ging, die we zó weer op konden pakken en die opnieuw productief kon worden gemaakt voor wat we hier samen hebben gedaan.

Leen. Wat bijzonder, dat verhaal van Riethoven! Ik ken jouw passie voor geschiedenis en ik weet dat je diep graaft soms, zeker in Flevoland, waar je dan ook vindt dat dat land veel ouder is dan een oppervlakkige waarnemer ziet. Dank voor je aanwezigheid, dank voor je hele mooie toespraak en dank ook voor je collegialiteit in het college, 'de Kring' noemen we dat, van commissarissen. Mag ik ook tegen je terug zeggen dat mijn waardering voor jou heel groot is, omdat ik zag dat daar waar we in Brabant soms misschien wel heel snel en makkelijk onze cultuur opnieuw aanroepen om verder te gaan – en dat doen we met grote warmte en liefde, jij hebt dat heel treffend gezegd –, was de klus in Flevoland, zeker in die moeilijke jaren die achter ons lagen, bepaald niet makkelijk. Jij hebt dat op een voortreffelijke manier gedaan. In de intimiteit van de Kring hebben we daar veel over gesproken en ook daar doet leiderschap ertoe. Ik ben geroerd, ik heb het je al eens eerder gezegd, dat er niet vaak avonden waren dat ik naar Flevoland TV keek, maar wel die avond dat de minister van Binnenlandse Zaken daar kwam spreken over de provincie. Toen heeft me geraakt en geroerd de pioniersdrift en de pioniersgeest van de Flevolandse. Buitengewoon indrukwekkend. Ook daar een provinciaal bestuur dat ertoe doet in een land dat niet groot is, maar waar de verschillen tussen de provincies aanmerkelijk zijn en betekenisvol.

Nico. Als nestor heb ik je vaak om hulp gevraagd in de vergaderingen. Nico is iemand die veel beter dan ik ooit het reglement van orde zal kennen, maar vooral omdat het bij hem niet zozeer om de orde en het reglement gaat. Nico, je hebt mij zoveel lessen gegeven in waar het in de democratie echt om gaat en waarom dat reglement er is. Om één voorbeeld te noemen: de verhoudingen in de Staten zijn nu ingewikkelder en complexer, in ieder geval veelvuldiger dan ze ooit waren, dan ze nog maar een decennium, twee decennia geleden waren. De waarde van het feit dat minderheden rechten hebben in een Staten waar zomaar een meerderheid een agenda kan veranderen, is in wezen in strijd met het wezen van de democratie, dat je elkaar best stevig mag toespreken, maar elkaar niet op de verkeerde manier verrast. Nico, je bent dus als nestor 25 jaar lang in onze Staten, intussen denk ik alweer bijna 26 jaar, en de genade van de lange lijn – het is vaker genoemd: het geheugen van de Staten – geeft ook iets aan van het geweten van onze Staten, en dat ben jij ook voor mij geweest. Die nachtelijke tocht in dat busje herinner ik me ook nog heel goed. Ik had toegezegd, ik denk dat dat als WRR-voorzitter was: ik kom zo'n lezing geven; dat ging over de uitdagingen van de decennia die voor ons lagen. Als ik dat gesprek terugroep, hebben we veel aan zien komen, en dat zal ons misschien nog wel eens bijeen brengen om verder te spreken. Ik heb het altijd buitengewoon in jou gewaardeerd dat je ook in de wetenschappelijke sfeer reflecties op politiek toeliet. Dus dat ben ik echt niet alleen, dames en heren, zo u die gedachte zou hebben gekregen!

Christophe. Jij hebt een prachtige speech gehouden. Ik zou bijna zeggen: je bent ook goed opgeleid, maar dat heb je vooral zelf gedaan! Want jij was een van die mensen die toen al opviel, en niet alleen door als student de kans te krijgen je volledig te ontwikkelen, en ik denk aan al die studenten nu die door deze vreselijke Covid-crisis niet dat volle studentenleven kunnen hebben, zoals we ook op vele andere plekken dat

niet echt kunnen doen. Dat hebben wij in ieder geval niet meegemaakt toen en dus is het des te schrijnender om te zien dat nieuwe generaties die kansen nog niet krijgen. Dat komt hopelijk snel weer goed, maar de manier waarop jij ook verantwoordelijkheid hebt genomen in politiek verdomd ingewikkelde omstandigheden, dat is misschien hier en daar niet altijd begrepen, of daar is van alles over te zeggen. Maar het vereist op belangrijke momenten ook persoonlijk engagement met de bestuurbaarheid op lange termijn van onze provincie. Veel meer past het mij niet om daarover te zeggen, maar het is wel opgevallen dat jou dat niet in de kouwe kleren ging zitten, want besturen is ook collegiaal samenwerken met heel veel mensen, maar je hebt dat op een voortreffelijke manier gedaan, en daarvoor wil ik je bedanken, ook voor de collegialiteit in de boezem van het college, want het was niet alleen leuk, we hebben ook stevige, ingewikkelde bestuurlijke discussies met elkaar gehad in een provincie waar het ertoe doet en waar het er soms ook spant.

Eduard. Ik wil jou danken voor de buitengewoon plezierige gesprekken die we hadden, en ik begrijp heel goed dat je die nodig had om zo'n portret te maken. Aan de andere kant was ik verbluft. Ik was voor het eerst bij je, het was het weekend nadat ik in Nieuwsuur iets had mogen zeggen over coronacrisis en dergelijke, en eigenlijk had je het portret in potlood op een manier al klaar waarvan ik stil werd, van het ambachtelijke werk dat jij hier ook hebt neergezet. Ik vind het fantastisch mooi. Dat overkomt je als je afscheid neemt in deze rol. Dat komt je dan toe, maar het komt de provincie toe in een mooie galerij, die er ons altijd aan herinnert, en ook mij altijd heeft gedaan, dat je bestuurt in een lange lijn. Het begint niet en het eindigt niet bij jou. Je bent in een lange lijn verantwoordelijk.

Christophe. Ik wil je ook nog danken voor het ereburgerschap, het college wil ik daarvoor bedanken en de Staten. Ik weet wat dat betekent, ik ben erdoor geroerd en ik zal alles wat hoort bij het zijn van ereburger doen, d.w.z. me mee verantwoordelijk blijven voelen voor hoe het met de provincie gaat, en je mag altijd een beroep op me doen, op welke manier dan ook nodig.

U allen, leden van PS, wil ik danken, ook de voorgangers die er nu niet bij kunnen zijn. Het is corona-wise echt vervelend dat dat niet kan, want met velen van hen onderhoud ik tot op de dag van vandaag goede contacten, en dat is heel bijzonder om te doen. In die elf jaar zijn vele gezichten voorbij gekomen. Ik heb altijd geprobeerd om de mens achter dat gezicht te zien en ook te begrijpen waarom en hoe de politieke passie en het politieke engagement met onze provincie vorm krijgt. Dat is het mooie van democratie. Er zijn zoveel verschillende inzichten op hoe het verder moet. Maar één ding is inderdaad zeker: in deze zaal, nu de Bois-le-duczaal en anders onze mooie Statenzaal, moeten die inzichten stevig met elkaar bediscussieerd worden, om uiteindelijk tot een afronding te komen in het algemeen belang.

De leden van GS wil ik danken, ook degenen die er nu niet bij kunnen zijn en die we van de week gelukkig in het provinciehuis nog mochten ontmoeten. Ook dat blijft een club van fans van Brabant.

Ik wil ook onze maatschappelijke partners, de medeoverheden, de gemeenten, de waterschappen, de dijkgraven, de burgemeesters, danken voor de samenwerking die ik met hen mocht hebben. Ook dat is een team waarmee de commissaris veel werkt, en het is een fantastisch team in Brabant. Ik zeg het dezer dagen met groot respect, waar de burgemeesters soms ingrijpende, lastige besluiten moeten nemen, soms duivelse dilemma's moeten oplossen, en dan past het misschien, voordat we daar een al te snel oordeel over hebben, even een poging te doen om je in die ingewikkeldheid van het soort besluiten dat we dezer dagen moeten nemen te verplaatsen.

Ik wil Zijne Majesteit danken voor het vertrouwen en zijn moeder, nu Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix. Het was een plezier met hen te werken en ik weet dat ook bij hen is opgevallen dat het door hen zeer geliefde Brabant, zeer geliefde Brabant, zich ontwikkeld heeft in een richting waar ze, denk ik, mede met ons, trots en tevreden over kunnen zijn. Dat geldt ook voor alle contacten in Europa, het geldt ook de contacten in Den Haag. Het is al gezegd: besturen doe je nooit alleen. Je bent in een netwerk bezig en dat blijft zo, en het is nu misschien belangrijker dan ooit.

Ik wil de griffier danken, Kirsten ten Cate, en Miriam van Kampen, de locogriffier, en haar team. En ik noem met respect Ellen Wöltgens, Cathalijne Dortmans, Alex Brul en Jeroen Deneer, de voorgangers in dat prachtige ambt van griffier. Kirsten, we blijven elkaar zien. Het zijn intense periodes geweest, ook voor jou persoonlijk, maar ook in het ambt van griffier. Want, dames en heren, voor degenen die hier niet dagelijks zijn: het runnen van de Staten van Brabant is niet alleen het mooi bijeenkomen in deze zaal, het vergaderen en dan naar huis. Er zit een hele machinerie van voorbereiding, diepe, lange voorbereiding, achter, en dat gebeurt werkelijk voortreffelijk, Kirsten, door jou en je team. Dank je wel daarvoor, en ook jouw voorgangers wil ik met ere noemen.

Het geldt ook voor het ambtelijk apparaat dat ik wil danken. Algemeen directeur Marcel van Bijnen zie ik in de zaal en ook zijn collega's, en ook diep in het apparaat. We hebben gisteren afscheid mogen nemen en het was warm en plezierig. Ook daar heb ik gezegd: ben trots op wat we in Brabant met elkaar hebben, het onderlinge vertrouwen, de creativiteit. Het feit dat dit niet alleen het provinciehuis is, maar ook het provinciethuis voor velen, is iets wat we moeten koesteren. Ik wil Wil Rutten danken en Annemie Burger, voorgangers van jou in die rol. Fijn, ook Wil en Saskia zie ik, dat jullie hier vandaag bij kunnen zijn, want ook dat vergeet ik nooit: als je hier binnenkomt als nieuwe commissaris, je hebt op vele plekken steun, support en vriendschap nodig om dit werk goed te kunnen doen. Dank voor de inspiratie en heel fijn dat jij er ook bent.

Dat geldt ook voor mijn kabinet: Henk Smit, de kabinetschef, en het team, fantastisch team, dat niet vaak zichtbaar voor de buitenwereld, maar de commissaris in veel van het lastige werk dat er soms te doen is ondersteunt, en dat geldt ook voor de plaatsvervangend kabinetschef. Dat was eerder de kabinetschef Mark van Stappershoef. Mark en Moniek, jullie zijn er ook, dat stel ik zeer op prijs, want jullie waren er ook bij in dat begin, waarbij er een inwerkprogramma voor de commissaris gemaakt was dat z'n weerga niet kende. We maakten met alle facetten van het ambt indringend kennis samen, dat heeft ons gevormd en heel dicht bij elkaar gebracht, en dat gaat nooit meer weg. Ik noem ook Kees van den Heuvel en Daniëlle, en u snapt waarom.

En de chauffeurs, Toine, Robert, Frank van den Hout, makkers in de auto, ook tot diep in de nacht – Nico: het busje was er niks bij! –, naar Brussel, naar Den Haag, in de provincie. Het is geweldig geweest. Wij krijgen nog wel een ander moment om dank je wel te zeggen.

De directe omgeving die je functioneren mogelijk maakt is zo belangrijk. Ik noem de catering. Het suikergehalte is genoemd, maar ik herinner me ook dat, als het nodig is, we van alles uit de kast kunnen halen om op het plein te de-escaleren. Of het worstenbroodje nou met varkensgehakt of veganistisch van aard is: onze catering is niet voor één gat te vangen, voedt ons, helpt ons, steunt ons. Dank je wel daarvoor.

De kamerbewaarders, Mohamed, Lasgaa, Joop, Rob van der Plas en anderen. Ik ga niet alle namen nu noemen, maar wij weten wat het belang is van een democratie en hoe wezenlijk het is dat die mensen, die geweldige functionarissen, soms met een prachtige bodebus getooid, in onze zaal ons helpen om dat ingewikkelde en moeilijke werk te doen. Dames en heren, ik zeg het ook nog maar eens even om dat op ons in te laten werken: soms ook tot diep in de nacht. En dan gingen wij naar huis en dan moest er nog een hele zaal opgeruimd worden. Een zelfstandige reden om toch nog eens kritisch te zijn op de duur van onze vergaderingen is ook het werk dat daarna nog moet gebeuren door die mensen.

Mijn secretaresses, Marjolein, Cheyenne, en eerder Inge, Iza, Ellen en Moniek. Er komen nog momenten dat ik dank je wel kan zeggen.

En mijn familie, Caroline, Anne en Maud en David, mijn schoonmoeder noemde ik al, mijn broers en verdere vrienden en familie, kijk: er straalt behoorlijk wat glans op jullie af. Dat hebben jullie al lang begrepen. Er worden mooie woorden over mij gezegd, maar dat komt op jullie neer. Ik heb – het is een cliché, maar helaas dus waar – veel uren aan dit ambt gegeven die ik niet thuis kon zijn. Ik heb niet echt beloofd dat het beter wordt, maar wel anders, in mijn eigen stad.

Dames en heren. Na de dankwoorden, en die waren echt wat mij betreft het belangrijkste, wil ik toch nog een paar woorden tot slot zeggen.

Ik bestudeerde de afgelopen week een aantal eerdere afscheidstoespraken van eerder vertrekkende ambtgenoten. Een van hen was Dries van Agt, die hier vandaag ook bij is, maar er waren vele ambtgenoten die al afscheid genomen hebben, op verschillende manieren. Mij trof het dat zowel in 1973 als in 1983 – voor de goede opletters: dat was bij het afscheid van Kortmann en Van der Harten – hetzelfde woord viel, dezelfde zin werd uitgesproken. “Noord-Brabant”, zo werd een paar keer gezegd, “kreeg de afgelopen jaren wel een ander gezicht, maar geen ander karakter, een andere gedaante, maar geen ander karakter.” En ik denk eerlijk gezegd dat dat ook wel bij dit afscheid weer gezegd zou kunnen worden, maar we moeten wel opletten. Bij mijn aantreden zei ik “We besturen op een breukvlak”, en ik denk dat ik daar niets te veel mee gezegd heb. Er is een aantal ontwikkelingen gaande dat zich niet louter laat duiden als het intensiveren van al bestaande ontwikkelingen, het doorlopen, intenser, van bestaande lijnen. Bovendien leert ons de dialectiek: een puur kwantitatieve ontwikkeling moet altijd zorgvuldig worden bestudeerd, omdat kwantitatieve ontwikkelingen op den duur leiden tot een kwalitatieve sprong. Aan ons blijft dus hier de opdracht om van die sprong een kans te maken voor de verdere doorontwikkeling van onze mooie provincie. Ja, die kreeg ook de afgelopen jaren weer een ander gezicht, waarbij het opvalt – mij althans – dat Brabant een opvallend mooie verschijning is die maar niet ouder lijkt te worden. Lijkt op Caroline!

Ik ben de jaren in dit mooie ambt gesterkt in de overtuiging dat juist ons karakter, niet dus dat gezicht, maar dat karakter, dat ik inderdaad kenmerk door een groot onderling vertrouwen, een vermogen tot onderlinge verbindingskracht, verbeeldingskracht, sociaal organisatievermogen en ondernemerschap, ons de goede kansen biedt om ook deze kritische generatiewisseling weer te doorstaan. Dat vraagt wel, en vooral ook hier, in deze Staten van Brabant, om een blijvend open en eerlijk debat, waarin – ik zeg het vaker – we nooit zó tegen elkaar mogen spreken dat verder spreken onmogelijk wordt. Angela Merkel, wier staatsmanschap ik bewonder, heeft onlangs ons indringend voorgehouden dat zorgvuldig taalgebruik wezenlijk is in de democratie. En ja, het staat in onze Statenzaal: beleefdheid mag wijken voor de waarheid. Maar wie onbeleefd en onwelluidend en zonder respect voor de ander spreekt, zal het waarschijnlijk niet eens lukken die ander uit te nodigen te twijfelen aan zijn of haar eigen visie, laat staan dat het lukt hem of haar uit te nodigen eens mee te denken over een andere visie, terwijl juist dat andere denken, en het uitnodigende denken, in een samenleving waar zo veel verandert, waar zo veel begrijpelijke onzekerheid is, waar zo veel wezenlijke onduidelijkheid is, juist in zo’n samenleving is het nodig goed naar elkaar te luisteren, en dan ook te beseffen dat tolerantie niet gelijk is aan onverschilligheid, maar dat het gaat, tolerantie, over het soms moeilijk dragen van het feit dat anderen anders denken, en misschien ook wel eens een beetje gelijk zouden kunnen hebben. Dat is tolerantie, en dat is echt wat anders dan onverschilligheid.

Dames en heren. Ik trad aan kort na de financiële crisis en ben nog steeds van mening dat met het adjectief ‘financieel’ niet alles, en misschien zelfs niet het meest wezenlijke, over die crisis is gezegd. Ik citeerde toen ook de onlangs helaas overleden Theo Hurks, een ondernemer van klasse en een van de funderende vaders van de hersenhaven, die tegenwoordig ook wel Brainport wordt genoemd, dat overigens ook door een crisis ontstaan is. Zijn analyse toen was indringend en duidelijk. Ik citeer: “We waren geld aan het verbrassen dat niet bestond, we hebben dingen gemaakt waar niemand op zat te wachten, maar de beloning zou wel eens heel groot kunnen zijn: het inzicht dat er iets moet veranderen om een wereld te creëren die beter bij ons past dan die van gisteren.” Een vergelijkbare beloning zie ik doorheen alle verdriet en ellende van de huidige coronacrisis ook, ondanks alles. De crisis doet ons indringend beseffen dat we kwetsbaar zijn en dat de enige oplossing is om daar samen iets tegen te doen. En ik hoop vurig dat we meer van deze crisis leren dan dat we blijkbaar van de vorige hebben gedaan. We moeten nadenken over de verhouding tussen mens en dier, over de verhoudingen onderling, over de sociale samenhang, de hanteerbare vormen van migratie en het belang van balans tussen natuur en economie. En, beste Statenleden, de stikstofcrisis heet wel zo, maar u weet dat ook: die gaat echt ergens anders over. Die gaat over het belang van het vermogen scherpe keuzes



te maken. Problemen die zich als verdeelproblemen aan ons opdringen vragen politieke antwoorden. Daar zouden wij, zou u, op het best moeten zijn. Die crisis dwingt ons ook na te denken over de globalisering, die ons wel erg afhankelijk maakte. We weten het: alleen naar kosten kijken leidt tot een fatale blikversmalling bij wat goed is om te doen. Deze coronacrisis laat precies zien dat we lijden onder het feit dat we niet volledig mens kunnen zijn, laat staan Brabander. We moeten afstand houden, kunstmatig met elkaar omgaan. Dat wordt wel erg plastic zo. Natuurlijk is er veel innovatie en digitale vormen van ontmoeting die we gebruiken zullen best een belangrijker plaats in onze ontmoeting blijven innemen, maar we voelen pijnlijk de beperkingen ervan. We voelen dat dit nooit de bedoeling kan zijn.

Nog een ander citaat van nu alweer elf jaar geleden. Ik zei in onze mooie Statenzaal tegen uw voorgangers, en er zijn nog maar enkelen van u die dat toen hebben gehoord, dat ik ervan overtuigd ben dat wij hier in deze zaal, in deze provincie, het verschil kunnen maken tussen een samenleving die zich koestert in angst en defensief gemopper en een die open, trots en hoopvol is. Die overtuiging heb ik nog steeds en ik zal ook vanuit nieuwe verantwoordelijkheden daar proberen mijn steentje aan bij te dragen. Ik heb in ieder geval vanuit die houding de afgelopen elf jaar gewerkt en ik wil u, en ook Zijne Majesteit, nogmaals danken voor het vertrouwen dat ik daarbij van u heb gevoeld. Het voelde goed om met u samen te mogen werken. Ik waardeer uw enorme inzet voor de mensen, de bedrijven, de organisaties in onze provincie, voor onze ondernemers en vooral ook voor al diegenen die het moeilijker hebben dan wij, bijvoorbeeld die werknemers die onzeker zijn over hun toekomst. Nooit mogen we vergeten, bij alle verandering van gedaante, het Brabantse karakter, dat ons kompas is, en dat is een samenleving zijn waar we allemaal meedoen. Een Brabant waar mensen worden uitgesloten verandert niet alleen van gedaante, maar ook van karakter, en dat mag niet gebeuren, omdat juist nu dat karakter de enige garantie is dat we ook deze moeilijke periode weer zullen doorstaan.

Ik sluit af met enkele dichtregels, nu niet, zoals toen, van Henriëtte Loree, maar van Vicky Francken, die een prachtige bijdrage leverde aan het nieuwste Brabant. In het gedicht dat ik lees komen zowel gedaante als karakter van Brabant aan bod. Ik lees het u voor, ook voor de nieuwe commissaris, mevrouw Ina Adema, die ik alle goeds en heel veel plezier toewens in dit volgens sommigen saaie, een week later weer taaie, maar volgens mij zeer fraaie ambt. Ik was er, waarde Dries, tiendimensionaal trots op om het te mogen uitoefenen. Dat zeg ik met die knipoog naar mijn grootvader in het ambt, Dries van Agt.

Dan nu het gedicht, dames en heren, tot slot:

Wanneer we zeggen dat we al meer dan acht eeuwen handelen  
bedoelen we niet dat we achthonderd jaar geleden voor het eerst iets ondernamen  
nee, de bodem van de ondernemingsgeest moet ergens eerder in zicht zijn geweest  
als een land aan een horizon  
nu nog steeds kastelen en kazernes, fort en fabriek,  
landgoed, bedrijvigheid, economie,  
slimme netwerken, elektrisch rijden, zonne-energie  
duurzame warmte die zit 'm in daden op groen en maatschappelijk gebied  
en ook en ook, ontegenzeggelijk in het vormen van burens, bevolking een band  
tussen mensen met hun hart in hun hand  
op het moment dat ze die aan een ander geven.

Dat laatste kan ik nu niet doen, maar ik wil u danken voor het vertrouwen, niet vaarwel zeggen, maar houdoe en bedankt!

*Applaus*

De **plaatsvervangend voorzitter**: En daarmee komen we aan het einde van deze bijzondere vergadering. Ik verzoek mevrouw Otters, de heer Heijmans en de heer Van der Maat om de heer en mevrouw Van de Donk uitgeleide te doen. De overige aanwezigen verzoek ik om nog even op de plaats te blijven zitten. Dan sluit ik hierbij de vergadering.

### **Sluiting**

*De plaatsvervangend voorzitter sluit om 15.12 uur de vergadering.*